

УДК 629.5

ДЕРЖАВНА ЦІЛЬОВА ПРОГРАМА ВІДНОВЛЕННЯ РИБОЛОВЕЦЬКОГО ФЛОТУ УКРАЇНИ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЕЛЕМЕНТ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО СУДНОБУДУВАННЯ

Соломко А.С.

Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна

В статье сделан анализ современного состояния рыбопромыслового флота, рыбохозяйственного комплекса и рынка рыбопродуктов Украины и обозначен возможный потенциал их развития. Также показана необходимость государственной поддержки развития рыбохозяйственного комплекса и отечественного судостроения в частности. Предлагаются конкретные решения для реализации первоочередных мер государственной политики стабилизации и развития отрасли.

Ключевые слова: судостроительная промышленность, рыбопродукты, рыбопромысловый флот, промысел рыбы.

In the article the analysis of the current state of fishing fleet, fisheries sector and fish market of Ukraine is made and possible potential of their development is indicated. Also the need of state support for the development of fisheries sector and domestic shipbuilding in particular is shown. Concrete solutions for the implementation of priority arrangements of state policy of stabilization and development of the industry are proposed.

Key words: shipbuilding industry, fishery, fishing fleet, fishing.

Постановка задачі. Відносно невелика кількість ресурсів, що може бути виділена державою для фінансування певних програм промислового розвитку, потребує виключної уваги щодо розробки і спрямування цих програм. Для них має бути характерним кардинальне вирішення суттєвих соціально-економічних проблем, комплексність як технологічна, так і організаційна, тобто можливість "поступового" нарощування обсягів і темпів реалізації програми.

Можна стверджувати, що такою програмою розвитку суднобудування може стати програма відновлення риболовецького флоту, сформульована як забезпечення у найкоротші терміни споживання морепродуктів власного видобутку населенням України в межах не нижче фізіологічно обґрунтованого мінімуму.

Таким чином, одним з головних напрямків розвитку суднобудівної промисловості України має бути виконання загальнодержавних програм будівництва суден рибпромислового флоту з метою створення сприятливих умов для стабілізації та нарощування виробництва конкурентоспроможної рибної продукції і гарантування продовольчої безпеки країни та задоволення потреб населення в рибпродукції.

Нераціональне використання наявного флоту, а також його зношеність, відсутність дієвої державної підтримки та низка інших закономірних чинників призвели до значного скорочення споживання риби і рибних продуктів в Україні – до рівня країн з майже континентальною територією.

Аналіз публікацій. Проблематика стану рибпромислового суднобудування в Україні, структури надходження риби на світовий та внутрішній ринок є предметом досліджень українських вчених та науковців, зокрема таких, як Л.І. Мартинова, І.В. Буряк та ін.

Метою статті є визначення напрямків та необхідних дій з боку держави щодо прискорення реалізації першочергових заходів державної політики стабілізації і розвитку суднобудівної галузі України, зокрема, одного з головних напрямків її розвитку – виконання загальнодержавних програм будівництва суден рибпромислового флоту, ціль якого – створення сприятливих умов для нарощування виробництва конкурентоспроможної рибної продукції і гарантування продовольчої безпеки країни та задоволення потреб населення в рибпродукції.

Виклад основного матеріалу

1. Соціально-економічна складова програми

За даними Держкомстату, споживання населенням риби і рибопродуктів у 2008 році практично вийшло на рівень 1990 року – 17–17,5 кг на особу на рік в перерахунку на первинний продукт (рис. 1).

Проте якісні характеристики цих показників є принципово відмінними. По перше, у 1990 році більшість цієї продукції видобувалося силами риболовецького флоту УРСР, що налічував понад 200 тільки океанічних суден і видобував 600 – 700 тис. тонн рибопродуктів щорічно. Наразі власний видо-

буток риби скоротився практично утричі (табл. 1), а кількість суден океанічної зони з 2005 року скоротилась з 62 до 14, а морської – з 441 до сотні. Фактично рибпромислового флоту України як економічного цілого наразі не існує.

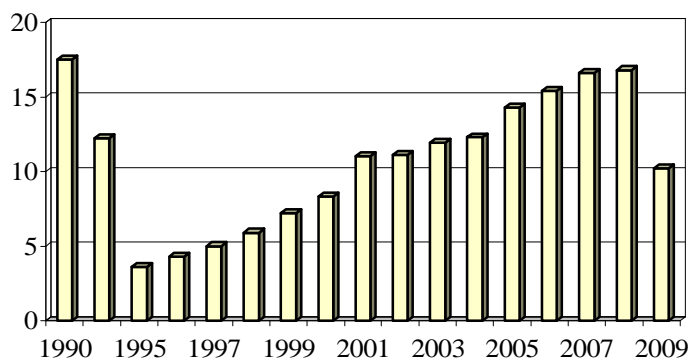

Рис. 1. Споживання риби і рибопродуктів в Україні в 1990 – 2008 рр. і за вісім місяців 2009 р., кг/особу на рік (за даними Держкомстату України)

Таблиця 1

Рибне господарство

Роки	Виллов риби та добування інших водних живих ресурсів, тонн					у т. ч. виллов риби
	разом	у т. ч. за видами водоймищ				
		у внутрішніх водоймах	у виключній (морській) економічній зоні України	у виключних (морських) економічних зонах інших держав	у відкритій частині Світового океану	
1995	400 191	67 816	30 133	279 548	22 694	363 444
1996	390 819	55 107	19 563	306 861	9 288	376 424
1997	419 971	41 721	30 239	346 176	1 835	411 742
1998	386 097	40 736	35 825	307 913	1 623	379 234
1999	341 977	42 523	45 050	251 101	3 303	332 199
2000	350 087	38 210	56 990	175 033	79 854	346 699
2001	333 363	38 257	134 585	151 613	8 908	310 451
2002	293 205	38 011	93 030	153 324	8 840	253 847
2003	248 176	37 703	55 027	140 991	14 455	222 385
2004	225 905	35 365	52 467	126 834	11 239	195 067
2005	265 585	37 396	61 176	149 622	17 391	234 185
2006	228 840	36 701	46 799	122 374	22 966	202 231
2007	213 669	43 207	46 909	123 553	–	198 335
2008	224 149	41 182	51 390	124 021	7 556	200 165

З наведеної таблиці спостерігається тенденція до систематичного скорочення вітчизняного рибовидобутку.

По-друге, змінився якісний склад рибопродуктів, що споживається населенням. Більш ніж на дві третини це дешеві низькосортні сорти риби та продуктів її переробки (табл. 2).

Такий висновок можна зробити, якщо зіставити вартість рибного імпорту із заявленими імпортерами обсягами імпорту (450 тис. тонн у 2008 році). Межа у 2 долари США за 1 кг продукції є показником її усередненої якості.

Швидке нарощення рибного імпорту почалося саме внаслідок скорочення власного видобутку, з одного боку, та зорієнтованості торговельного бізнесу на максимально високу торгіву націнку, з іншого, що спричинило випереджаюче зростання закупівлі дешевих сортів рибопродуктів [1, с. 26].

Рекомендована норма споживання рибопродуктів – 23,7 кг у перерахунку на первинний продукт. Тому тільки для виконання цієї досить обмеженої норми за рахунок власного видобутку, потрібно за-

безпечити вилов 1,1 млн тонн риби щорічно. Квота вилову, що належить Україні, перевищує цю цифру на порядок, тож справа лише за технічною можливістю.

За даними МінАП України, потужність рибного ринку України становить \$1 млрд. в грошовому виразі та 790 тис. тонн рибопродуктів. За даними Держкомітету рибного господарства України, в 2008 році тільки 210 тис тонн риби видобули вітчизняні рибалки, з яких 60 тис. тонн, або 29 % всього видобутку, дає Азово-Чорноморський басейн і близько 100 тис. тонн, або 55 %, виловлено в Тихому та Атлантичному океанах. Підвищення якості виловленої риби та відповідне зниження витрат на вилов можуть значно розширити цей сегмент продовольчого ринку, а в перспективі привести до створення сильних експортних позицій [3, с. 154].

Таблиця 2

Експорт та імпорт риби та ракоподібних

Період	Експорт			Імпорт		
	тис. дол. США	у % до попереднього року (періоду)	у % до загального обсягу експорту товарів	тис. дол. США	у % до попереднього року (періоду)	у % до загального обсягу експорту товарів
2001	23 053,3	95,9	0,14	77 922,2	118,7	0,49
2002	13 510,5	58,6	0,07	710 072,2	91,2	0,42
2003	11 401,8	84,4	0,05	88 447,5	124,5	0,38
2004	8 795,4	77,1	0,03	103 305,5	116,8	0,36
2005	9 669,0	109,9	0,03	221 669,8	200,1	0,61
2006	5 782,8	60,0	0,0	361 240,6	163,0	0,80
2007	5 677,7	98,2	0,0	444 451,6	123,0	0,70
2008	3 673,4	64,7	0,0	616 966,2	138,8	0,70
08.2009	6 729,9	183,0	0,0	243 391,2	72,6	1,00

Потенційні можливості розвитку такого ринку добре ілюструються даними щодо споживання риби і рибопродуктів в деяких країнах світу (табл. 3).

Фактично за умов забезпечення технічної можливості вилову і поступової зміни споживчих пріоритетів можна розраховувати мінімум на подвоєння фізичних обсягів і потроєння грошової складової зазначеного ринкового сегменту.

Таблиця 3

Споживання риби і рибопродуктів в деяких країнах світу в 2008 році

Країна	кг/особу на рік
Південна Корея	85,9
Японія	64,7
Ісландія	54,8
Литва	54,5
Португалія	47,8
Норвегія	47,4
Іспанія	38,1
Китай	25,7
США	22,6
Україна	16,8

2. Технологічна та організаційна комплексність

Аналіз економічної ситуації, що склалася в рибному господарстві, а також тенденції можливих змін свідчать, що в разі відсутності державної підтримки галузі не будуть подолані негативні закономірності в її розвитку. Основну мету рибогосподарської діяльності на найближчі роки можна сформулювати як забезпечення населення України харчовою рибною продукцією відповідно до рекомендованих норм і кардинального зниження ступеня імпортої залежності у споживанні цього стратегічного продукту.

Для забезпечення сталого функціонування та розвитку рибного господарства необхідно прийняти відповідні законодавчі акти, зокрема до "Національної програми будівництва суден рибпромислового флоту України", з метою створення сприятливих умов для забезпечення будівництва суден рибпромис-

лового призначення з урахуванням інтересів судновласників за безумовного пріоритету інтересів держави, раціонального використання національних багатств та сировинних ресурсів Світового океану.

У разі відсутності допомоги держави промисел у відкритому Світовому океані та виключних економічних зонах іноземних держав може повністю припинитися. Компенсувати такі втрати за рахунок інтенсифікації риболовства у внутрішніх водоймах та Азово-Чорноморському басейні неможливо. Цього вимагає не тільки забезпечення продовольчої безпеки, а і збереження статусу України як морської держави [2].

Заміна суднового складу потрібна, в першу чергу, для забезпечення відповідних економічних параметрів рибовилу. Наявні судна занадто витратні за ремонтом і забезпеченням паливно-мастильними матеріалами (ПММ). Тому починати реалізацію програми потрібно з будівництва комплексних океанських рибовидобувних флотилій, до складу яких будуть входити океанські траулери, потужний рибопереробний плавучий комплекс, рефрижераторні судна доставки, судна технічного забезпечення. Така комплексність є обов'язковою, оскільки суттєво знижує експлуатаційні витрати і підвищує конкурентоспроможність вітчизняного рибовидобутку.

Нинішній спосіб рибовидобутку поодинокими суднами з практично відпрацьованим ресурсом призводить до того, що значна частина вилу залишається у районах видобутку як плата за ремонт, технічне обслуговування і ПММ. За дефіциту власних обігових коштів та неможливості, через високі відсоткові ставки залучення кредитних ресурсів близько 80 % продукції вітчизняні судновласники змушені залишати в районах промислу для забезпечення експлуатаційних витрат флоту. Збільшилися витрати на ремонт флоту за кордоном через його прогресуюче старіння.

Початкові витрати будуть значними, але віддача за умови сформування хоча б першої такої флотилії має бути практично миттєвою, в межах одного сезону рибовилу.

Формування комплексних риболовецьких флотилій матиме ще один аспект. Всі серйозні держави забезпечують свій рибовилу присутністю власних ВМС у районах видобутку. Формування сучасного риболовецького флоту дозволить зрушити з місця розробку вітчизняних бойових кораблів океанської зони (фрегатів і океанських корветів), що приведе до початку процесу відновлення українських ВМС.

Таке амбітне завдання вимагатиме високого ступеня координації зусиль держави у питанні забезпечення проекту відповідними фінансовими ресурсами та суднобудівними потужностями.

З метою прискорення реалізації першочергових заходів державної політики стабілізації і розвитку галузі необхідно підготувати та прийняти у встановленому порядку рішення щодо:

- виділення Національним банком України цільових довгострокових кредитних ліній судновласникам під конкретні проекти будівництва суден на вітчизняних суднобудівних заводах;
- розробка системи надання державних гарантій приватних капіталовкладень в рамках цієї програми;
- створення лізингового фонду для забезпечення використання новозбудованих суден;
- зниження розмірів або повного звільнення судновласників на період створення і освоєння нових типів суден від податку на прибуток з цільовим призначенням оплати кредиту;
- відміни мита на імпорт суднового обладнання і запасних частин для нього.

Висновки. Більшість морських держав високо цінують вигоди, які дають суднобудування і судноплавство суспільству та економіці держави і давно набули значення політичних факторів.

Рибпромисловий флот є важливою складовою морегосподарської діяльності країни, а рибна галузь відіграє значну роль для розвитку продовольчого комплексу країни (в м'ясо-рибному балансі споживання питома вага риби становить близько 40 % у білковому розрахунку).

Державним діячам України на всіх рівнях необхідно усвідомити, що національна морська індустрія – судноплавство, розвиток риболовецького флоту, порти та пов'язане з цим суднобудування – мають бути внесені в стратегічну концепцію розвитку національної економіки. Інтенсивний інформаційний обмін між морською індустрією і пов'язаною з нею політикою здатні забезпечити Україну сучасною транспортною системою, без якої народне господарство не може функціонувати. Тому подальшу долю національного суднобудування Уряд України має взяти в свої руки та припинити пасивно-спостережливе ставлення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Буряк І.В. Ринок риби та рибопродукції України / І.В. Буряк // Аграрна наука. – 2004. – Вип. 63. – С. 23–26.
2. Дакас К. Ловись, рыбка, большая и прибыльная [Електронний ресурс] / К. Дакас // Киевский ТелеграфЪ. – 2009. – № 29. – Режим доступу: <http://telegrafua.com/479/economics/10125>.
3. Мартынова Л.В. Особенности экономического анализа на рыбодобывающих и рыбообработывающих предприятиях в условиях перехода к рыночной экономике / Л.В. Мартынова // Экономические науки. – 2002. – Вип. 76. – С. 153–156.